

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

від

2018 р. №

Київ

Про схвалення Концепції створення та розвитку системи послуг раннього втручання в Україні

1. Схвалити Концепцію створення та розвитку системи послуг раннього втручання в Україні (далі – Концепція), що додається.

2. Міністерству охорони здоров'я, Міністерству соціальної політики, Міністерству освіти і науки, іншим центральним органам виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям разом із державними підприємствами, установами та організаціями, що належать до сфери їх управління, керуватися положеннями Концепції під час запровадження системи послуг раннього втручання.

3. Рекомендувати органам місцевого самоврядування, а також підприємствам, установам та організаціям, що належать до комунальної форми власності, керуватись положеннями Концепції під час запровадження системи послуг раннього втручання.

Прем'єр-міністр України

В. ГРОЙСМАН

СХВАЛЕНО

**розпорядженням Кабінету Міністрів України
від 2018 р. №**

КОНЦЕПЦІЯ створення та розвитку системи послуг раннього втручання в Україні

Проблема, яка потребує розв'язання

Відповідно до Указу Президента України від 13 грудня 2016 р. № 553/2016 „Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю” розроблення і затвердження концепції створення та розвитку системи послуг раннього втручання визначено одним з першочергових заходів щодо активізації роботи із реалізації положень Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю.

Послуга раннього втручання – це послуга, яка поєднує медичну, психологічну, соціальну і педагогічну допомогу, що надається мультидисциплінарною командою фахівців, спрямована на забезпечення розвитку дітей віком від народження до 4 років з порушеннями розвитку або ризиком виникнення таких порушень, зростання та виховання їх у середовищі, яке є природним для дітей відповідного віку без порушень, або максимально наближеному до нього, передбачає підтримку батьків таких дітей.

Розвиток системи послуг раннього втручання повністю відповідає двом основним міжнародним конвенціям, що гарантують права осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю, а саме Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини та Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю, які ратифіковано Верховною Радою України.

Із 1991 року по 2017-й чисельність дитячого населення зменшилася на 57,6 %, при цьому чисельність дітей з інвалідністю зросла більше ніж у два рази, тобто питома вага дітей з інвалідністю збільшилася з 0,5 % до 1,98 %.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, за останні двадцять п'ять років дитяча смертність у світі знизилася більше ніж удвічі.

Ця тенденція характерна і для України, проте показник дитячої смертності (зокрема, дітей у віці до одного року), залишається приблизно у два рази вищим, ніж у розвинутих європейських країнах.

Офіційні статистичні дані щодо чисельності дітей раннього віку з порушеннями розвитку та ризиком появи таких порушень в Україні відсутні. Водночас досвід іноземних країн і сучасні міжнародні дослідження свідчать, що вже в перші роки життя приблизно у 13–18 % дітей виявляються затримки розвитку та можливий ризик їх виникнення. Тобто можна припустити, що в Україні більше ніж 289 тис. дітей віком від 0 до 4 років потребують комплексної допомоги, яка має надаватися відповідно до сучасних науково обґрунтованих підходів.

На сьогодні функціонує велика кількість установ і закладів системи охорони здоров'я, соціального захисту населення, освіти та недержавних організацій, які надають різні послуги дітям із порушеннями розвитку та їхнім сім'ям.

Разом з тим зазначені установи та заклади не становлять єдиної комплексної системи, яка забезпечує належну міжгалузеву координацію та взаємодію в питаннях задоволення потреб відповідної категорії дітей та їхніх законних представників. У таких установах і закладах здебільшого відсутні належна матеріально-технічна база та підготовлені професійні кадри, фахівці працюють за застарілими програмами та методиками. Перешкодою для створення системи послуг раннього втручання є недоступність окремих установ і закладів, пов'язана з їх віддаленістю від отримувачів послуг та нерівномірним розташуванням у регіонах.

Зазначені установи та заклади різних сфер підпорядкування працюють за кабінетним принципом „у межах компетенції”, тобто працівники сфери освіти, медицини та соціальної сфери надають послуги окремо один від одного в різних приміщеннях тим, хто до них звертається сам. Навіть коли різні фахівці працюють в одній установі, сім'я не може отримати комплексну послугу, яка б забезпечувала холістичний, сімейноцентрований, функціональний підхід, орієнтований на розвиток дитини в домашньому середовищі.

Окремі елементи сімейноцентрованого підходу вже застосовуються в перинатальних центрах, будинках дитини та центрах медико-соціальної реабілітації дітей (система охорони здоров'я), у центрах соціальної реабілітації для дітей з інвалідністю (система соціального захисту населення) та навчально-реабілітаційних центрах (система освіти). Проте на національному рівні не існує єдиної концепції надання сімейно орієнтованих послуг для дітей з інвалідністю, затримкою в розвитку чи ризиком виникнення такої затримки та сімей, що виховують таких дітей. Невчасне надання послуг цій категорії громадян стає причиною багатьох негативних суспільних явищ: батьки відмовляються від дітей з вадами розвитку, залишаючи їх у закладах інституційного догляду та виховання дітей і таким чином збільшуючи чисельність соціальних сиріт; сім'ї, які залишили на виховання дитину з

інвалідністю, часто руйнуються, а діти та матері залишаються наодинці зі своїми проблемами, стаючи позитивними отримувачами соціальних виплат і допомоги.

Як свідчить міжнародний досвід, саме послуга раннього втручання дає можливість забезпечувати різноманітні потреби такої уразливої категорії населення, як сім'ї з дітьми, які мають інвалідність або можуть її отримати, та ефективно запобігати інвалідизації дитини. Саме вчасне надання послуги раннього втручання дає змогу максимально ефективно використати потенціал дитини, підготувати її до інклюзивного навчання, забезпечує потребу батьків у психологічній, професійній допомозі. Міжнародні дослідження та світова практика демонструють, що раннє втручання найбільш ефективно забезпечує виявлення та організацію допомоги дітям раннього віку з порушеннями розвитку та їхнім сім'ям, а також запобігає інвалідизації та інституціоналізації дітей. Такий результат досягається завдяки діяльності мультидисциплінарних команд раннього втручання у складі фахівців різних спеціальностей і взаємодії закладів та установ охорони здоров'я, соціального захисту, освіти та недержавних організацій.

В Україні функціонує декілька установ і закладів, що застосовують модель раннього втручання при наданні послуг дітям з порушеннями розвитку та їхнім сім'ям. У Національній академії медичних наук України на базі Державної установи „Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків НАМН України” з 2002 року по теперішній час проводяться наукові дослідження, що підтверджують ефективність моделі раннього втручання для надання комплексної допомоги дитині та сім'ї.

Мета Концепції

Метою створення та розбудови системи послуг раннього втручання є запровадження міждисциплінарної сімейноцентрованої комплексної державної та недержавної допомоги дітям з порушеннями розвитку та їхнім сім'ям, спрямованої на розвиток дитини та нормалізацію життя родини.

Реалізація Концепції базується на таких основних принципах:

сімейноцентрованість і орієнтованість на особливості кожної дитини та її сім'ї. Сім'я є тим природним середовищем, у якому дитина росте і розвивається, а тому саме сім'я більшою мірою, ніж окрема дитина, є первинним одержувачем послуги раннього втручання в тому обсязі, в якому вона цього потребує. Термін „сімейноцентровані послуги” означає, що послуги, зокрема і рекомендації фахівців, спрямовані на підтримку сім'ї і вироблення таких навичок, які забезпечують найкращі умови для збереження здоров'я, розвитку і навчання їхньої дитини та підвищення якості життя родини;

холістичність (охоплення увагою фахівців всіх сторін життя і розвитку дитини). Послуга раннього втручання охоплює всі сторони життя і розвитку дитини, дає змогу уникнути фрагментарності в забезпеченні допомогою дітей і сімей шляхом надання комплексної послуги мультидисциплінарною командою фахівців і координації ними своєї діяльності, спрямованої на підтримку сім'ї, збереження здоров'я та розвиток дитини раннього віку;

розвиток дитини в природному середовищі. Надання послуги раннього втручання в умовах, які формують повсякденний контекст життя дитини та сім'ї і в яких забезпечується щоденний досвід і контакти з близькими людьми, максимально гарантує набуття дитиною функціональних навичок та умінь і забезпечує їх успішне закріплення в майбутньому.

Створення, розвиток і запровадження системи послуг раннього втручання забезпечить формування інклюзивного суспільства, запобігатиме інвалідизації дітей раннього віку, підвищить рівень життя сімей, що виховують дітей з інвалідністю, сприятиме деінституалізації догляду та виховання дітей з інвалідністю, підготує їх до інклюзивного навчання і, як результат, створить умови для соціалізації людей з інвалідністю.

Шляхи і способи розв'язання проблеми

Для розв'язання проблеми пропонуються такі шляхи:

визначення Міністерства охорони здоров'я України головним органом в системі органів державної влади, відповідальним за формування та реалізацію державної політики щодо створення та розбудови системи послуг раннього втручання, розмежування (визначення) компетенції з цього приводу інших центральних та регіональних органів виконавчої влади;

імплементация успішного досвіду іноземних держав стосовно функціонування системи послуг раннього втручання;

створення стандарту надання послуги раннього втручання;

раннє виявлення затримки в розвитку дітей шляхом імплементції МКФ-ДП, тестових систем і скринінгів розвитку дитини;

створення уніфікованої нормативно-правової бази з питань надання послуг раннього втручання;

створення процедури відбору, навчання та сертифікації фахівців із надання послуг раннього втручання;

визначення механізмів фінансування системи послуг раннього втручання;

проведення інформаційних кампаній та інших просвітницьких заходів для підвищення обізнаності суспільства і сімей із дітьми про систему раннього втручання;

збір статистичної інформації про функціонування системи раннього втручання на постійній основі;

здійснення наукового супроводу системи раннього втручання та міжнародного співробітництва у сфері надання послуг раннього втручання.

У межах реалізації Концепції передбачається проведення таких заходів:

визначення повноважень міжвідомчої комісії з питань запровадження системи послуг раннього втручання, до складу якої пропонується залучити представників центральних органів виконавчої влади, які відповідатимуть за формування та реалізацію державної політики щодо створення та розбудови системи раннього втручання, міжнародних організацій, діяльність яких є профільною, національних експертів з надання послуг раннього втручання, представників батьківських організацій, які підтримують розвиток системи послуг раннього втручання;

вивчення, аналіз, узагальнення та імплементація кращого міжнародного досвіду стосовно функціонування системи раннього втручання;

визначення категорії потенційних отримувачів послуги раннього втручання шляхом імплементації Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я для дітей і підлітків; впровадження перевірених на міжнародному рівні тестових систем для проведення скринінгу дітей на відставання та порушення розвитку;

розроблення (вдосконалення) і затвердження програм (курсів, тренінгів) для навчання та підвищення кваліфікації спеціалістів (фахівців), які задіяні в системі послуг раннього втручання;

створення процедури відбору, навчання та сертифікації фахівців раннього втручання з метою гарантування якості та забезпечення уніфікації методичних прийомів надання послуг раннього втручання різними міждисциплінарними командами;

визначення штатних нормативів і складу мультидисциплінарної команди;

запровадження нових професій і спеціальностей, необхідних для розвитку системи послуг раннього втручання;

забезпечення законодавчого та нормативно-правового регулювання створення та розвитку системи послуг раннього втручання;

визначення механізмів фінансування системи послуг раннього втручання;

визначення чітких індикаторів ефективності надання послуги, розроблення системи моніторингу якості послуги;

розроблення механізму приєднання регіону за ініціативою адміністративної одиниці до пілотного запровадження системи послуг раннього втручання.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 948-р „Деякі питання реалізації пілотного проекту „Створення системи надання послуг раннього втручання” для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров’я та життя” пілотний проект розвитку системи послуг раннього втручання реалізується в 4 регіонах України. Відповідно до Плану заходів з реалізації у 2017–2020 роках пілотного проекту „Створення системи надання послуг раннього втручання” для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров’я та життя, затвердженого цим розпорядженням, до 2020 року має бути розроблено необхідні нормативні документи та стандарти надання послуг раннього втручання. Завдяки проекту Дитячого фонду Організації Об’єднаних Націй (ЮНІСЕФ) в Україні ще в чотирьох регіонах було проведено навчання міждисциплінарних команд. Саме з урахуванням кадрової підготовки пілотування проекту створення системи послуг раннього втручання можливе у 8 регіонах України.

Очікувані результати

Створення та розбудова системи послуг раннього втручання для дітей з порушеннями розвитку або ризиком виникнення таких порушень шляхом утворення центрів (відділень) раннього втручання, де міждисциплінарні команди професійно, із застосуванням єдиного підходу надаватимуть послуги визначеній категорії дітей та їхніх сімей, забезпечать своєчасне виявлення у ранньому віці та на початковому етапі порушень розвитку в дітей і проведення сімейноорієнтованих заходів для зростання та виховання дитини у середовищі, яке є природним для дітей відповідного віку без порушень розвитку, або максимально наближеному до нього, запобігатимуть відмові законних представників від таких дітей і їх інституалізації.

Обсяг фінансових ресурсів

Міжнародна практика свідчить, що кошти, вкладені в раннє втручання, становлять менше ніж 15 % суми, що витрачається на людину, яка не отримала такої послуги, протягом її життя.

Запровадження системи послуг раннього втручання в Україні потребує врахування їхньої персоналізованості.

При розрахунку обсягу фінансових ресурсів, необхідних для запровадження системи послуг раннього втручання, варто врахувати той факт, що послуга з огляду на міждисциплінарність може надаватися в установах різного підпорядкування та за кошти бюджетів різних рівнів.

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a final vertical stroke.